

نقش حقوق بشر در پیشگیری از فساد اداری

نسیم خداخواه*

چکیده

ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد از جمله ضروری ترین کارکردهای یک نظام حکومتی پایدار است. فساد اداری از جمله جرایم و معضلاتی است که همه دولت ها درصدد مبارزه با آن می باشند و بر همین اساس دولت ها با ساختارهای مختلف برای بقای نظام خود، همواره ارتقای سلامت اداری و مقابله با فساد را سرلوحه خود قرار می دهند. اکثر حکومت ها و دولت ها نسبت به موضوع فساد اداری کارگزاران خود حساسیت به خرج داده و حداقل برای جلوگیری از شورش مردم و کاهش نارضایتی ها تظاهر به مقابله با این امر کرده اند.

از دیگر سو با رشد فساد اداری در جامعه، اجرای حقوق بشر به نحو چشمگیری با مانع رو به رو می شود. بر همین اساس اجرای موازین حقوق بشر مناسبترین راه در مبارزه با فساد اداری، توسعه حقوق انسانی در جامعه بدون فساد، در نظریه های مختلف مورد توجه بوده است. گویی مبارزه با فساد اداری و اعتلای حقوق بشر در جامعه دو روی یک سکه اند. از همین رو با توجه به واقعیات موجود اجتماعی، در این مقاله ابتدا به طور کلی به ماهیت و مفهوم فساد اداری پرداخته شده است و سپس راهکارهای مبارزه و پیشگیری از فساد اداری با توجه به نقش حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است.

کلید واژگان:

حقوق بشر، فساد، فساد اداری، دولت، پیشگیری.

مقدمه

فساد یک موضوع پیچیده و تغییر پذیر است و مانند تمام پدیده‌های اجتماعی و سیاسی با تعاریف دقیق و جامع در تعارض است. فساد از کلمه لاتین *rumpere* می‌آید که به معنای شکستن است. در لغتنامه معین فساد به معنی تباهی، خرابی، آشوب، بدهکاری و ظلم آمده است.^۱ در علم حقوق فساد در مقابل صحت قرار گرفته و آن صفتی است که به اعتبار آن صفت آن عمل نمی‌تواند دارای آثار قانونی باشد. در خصوص تعریف اصطلاحی فساد از طرف نویسندگان و نهادهای بین‌المللی تعاریف فراوانی ارائه شده است.

برخی گفته‌اند فساد انجام دادن برخی کارهای معارض با وظیفه کارمند و حقوق دیگران با هدف انجام دادن برخورداری از برخی امتیازات سوء استفاده کارمند یا امین از مقام و موقعیت برای ایجاد منافع، برای خود یا دیگری بر خلاف حقوق سایرین است.^۲ فساد به طور معمول پنهان، جدید و مبتکرانه بوده و روش‌های آن در حال توسعه است، نتیجه این که فساد محدود به یک نهاد حکومتی خاص نیست هم‌چنان که یک کارمند و مسئول دولتی در اتخاذ تصمیم‌های اداری تحت تأثیر منافع شخصی و یا روابط و علایق خانوادگی و اجتماعی قرار گرفته و از این مسیر مرتکب فساد می‌شود.^۳

رایج‌ترین تعریف ارائه شده از فساد تعریفی است که توسط سازمان غیردولتی شفافیت بین‌الملل ارائه گردیده که مطابق آن «فساد سوء استفاده از اختیار سپرده شده برای کسب منفعت شخصی است». این تعریف مورد توافق عمومی در سطح جهان است.^۴ حکومت‌ها و دولت‌ها از قرن‌ها پیش با مشکل فساد اداری رو به‌رو بوده‌اند به طوری که در متون باستانی نیز اشارات متعددی به این پدیده شده است. در قرن چهاردهم متفکر برجسته جهان اسلام، ابن‌خلدون، به فساد اداری توجه داشته و علت اصلی آن را علاقه شدید طبقات حاکم به زندگی تجملاتی عنوان می‌کند. به اعتقاد ابن‌خلدون، هزینه‌های بالای تجملات، طبقات حاکم را وادار می‌کند به روش‌های فساد اداری متوسل شوند.^۵

۱. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران، نشر نا، ۱۳۸۴، ص ۵۲۰.
۲. دادخدایی، لیلدا، بررسی مفهوم فساد و رویکرد پیشگیرانه قانون‌گذار ایران در قانون ارتقا سلامت اداری و مقابله با فساد، فصل‌نامه تعالی حقوق، دوره جدید، سال چهارم، شماره سوم، ۱۳۹۲، ص ۲۲۱.
۳. افضل‌ی، عبدالرحمن، فساد اداری و تأثیر آن بر توسعه، علل‌ها و پیامدها و راهکارهای برون رفت، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره چهل و پنجم، سال بیست و هشتم، ۱۳۹۰، ص ۲۳۹.
۴. عباس زادگان، سید محمد، فساد اداری، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۳، ص ۱۶.
۵. احمدی، اصغر، عوامل فرهنگی بروز فساد اداری و موانع فرهنگی مبارزه با آن، پژوهش‌نامه بهار، شماره پنجاه و دوم، ۱۳۸۲، ص ۱۱۱.

امروزه نیز فساد در نظام اداری، کم و بیش گریبان گیر همه کشورها است. بررسی پیامدهای فساد اداری نشان می دهد فساد اداری مانع رشد رقابت و موجب خنثی شدن تلاش ها در جهت کاهش فقر و تبعیض اجتماعی، باعث تضعیف انگیزه ها، موجب زیان های اجتماعی، زیان های سیاسی یا توزیع ناعادلانه منابع و بالاخره زیان های اقتصادی شده و همچنین مانع توسعه پایدار می شود. از این رو کشورها و دولت ها، تلاش های جدی و گسترده ای را جهت پیشگیری از بروز فساد اداری و مبارزه قاطعانه با آن انجام داده است.

عوامل متعددی در پیدایش فساد در کشورها نقش دارد که برای بیان آنها مناسب است. در ابتدایی ترین سطح که فساد کارکنان جز اتفاق می افتد نظر به اینکه دستمزدهای ناچیز برای اداره زندگی کفایت نمی کند، علت وقوع فساد تلقی می گردد. در این گونه نظام های اداری، امور بدون پرداخت رشوه پیش نمی رود و افزایش اندک حقوق و مزایا نیز بر سطح کلی فساد تاثیری ندارد. مداخله دولت بر اقتصاد نیز بر بروز فساد مؤثر می باشد. کارکنان دولت به دارندگان قدرت و اختیار برای اعمال نفوذ و اتخاذ تصمیم تبدیل می شوند. همچنین نبود دموکراسی و به دنبال آن محدود شدن آزادی مطبوعات زمینه های مناسبی برای گسترش فساد ایجاد می کند.

تحقیقات نشان می دهد «فساد اداری در دوره های میانی و پایینی نظام اداری تا حدود زیادی به میزان فساد در بین سیاستمداران و کارمندان عالی رتبه بستگی دار» محیط های سیاسی بی ثبات نیز مسبب بروز فساد می باشد.^۶

صرف نظر از این مسائل در میان کشورها یک گرایش عمومی به وجود آمده که شکست مبارزه با فساد نقض نهادینه حقوق بشر را به دنبال دارد. بر این اساس فساد علت و هسته بسیاری از نقض های حقوق بشر است و مبارزه با فساد، حقوق مدنی و سیاسی را تضمین و اجرای مقررات خدمات عمومی، حقوق اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی را تضمین می کند.

فساد اداری از جمله جرایم یقه سفیدی است و لذا از جمله جرایم مبتنی بر مکر و حيله و همراه با طراحی قبلی است و غالباً توسط افراد تحصیل کرده و کارشناس انجام می شود. برای شناخت بهتر پدیده فساد اداری و امکان تشخیص و بررسی مصادیق آن باید با ویژگی های آن آشنا شد.

فساد اداری با فرهنگ جامعه در ارتباط است. در برخی موارد تأثیر و تأثر متقابلی بین آنها به چشم می خورد. در عین حال تأثیر و نفوذ فرهنگی از جهت تلقی عموم بسیار

۶. فاضلی، محمد، مقدمه ای بر سنجش فساد، مجری مرکز آمار سنجی دانشجویان ایران، به سفارش پژوهش های مجلس شورای اسلامی، تهران، مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش ها، ۱۳۸۸، ص ۳۵.

مهم است. برای مثال، هدیه گرفتن به عنوان یکی از رایجترین و بارزترین مثال‌های این مبحث، ممکن است در فرهنگ یک کشور، عملی مذموم و از مصادیق فساد و رشوه محسوب می‌گردد. در حالی که کشوری دیگر، امری کاملاً عادی و فاقد هرگونه بار معنایی منفی تلقی می‌شود.

این نوع از فساد محدود به اشکال، اسامی و حوزه‌های خاص نبوده و قادر است با عناوین و اشکال بسیار متفاوت؛ در سطوح مختلف اجتماع ظاهر و گشوده شود. به عبارت دیگر در صورت پدیداری روزه فساد اداری، این امر بسیار سریع در همه لایه‌های اجتماع رواج می‌یابد و به صورت یک قانون نانوشته در جامعه شکل می‌گیرد.

لازم به ذکر است که فساد اداری معمولاً با امور سیاسی به نوعی مرتبط می‌گردد و از آثار منفی آن به صورت چند وجهی و در جنبه‌های گوناگون زندگی اجتماعی وکل جامعه پدیدار می‌گردد. بنابراین مبارزه با فساد و پیشگیری از آن باید به عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف دولت‌ها، همواره در اولویت قرار داشته باشد.

خشکانیدن ریشه فساد اداری و عمل قاطع و گره‌گشا در این باره، مستلزم اقدام همه‌جانبه به وسیله دستگاه‌های دولتی است. در نوشتار پیشروی، اسناد بین‌المللی و داخلی موجود در خصوص فساد مورد تحلیل قرار گرفته است و نهایتاً به آثار فساد بر حقوق بشر پرداخته شده است.

۱- فساد در اسناد بین‌المللی و در حقوق ایران

۱-۱- فساد در اسناد بین‌المللی

کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد به عنوان نخستین و جامع‌ترین معاهده مبارزه با فساد یک زبان مشترک در خصوص مبارزه با فساد ترسیم می‌کند. این معاهده در ۱۳۱ اکتبر ۲۰۰۳ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد مورد تصویب قرار گرفت و در تاریخ‌های ۹ الی ۱۱ دسامبر برای امضا در مکزیک مفتوح شد. کنوانسیون دو سال بعد لازم‌الاجرا گردید. این اجماع نه تنها در بین دولت‌ها بلکه در میان بخش خصوصی بین‌المللی و جامعه مدنی وجود دارد.

کنوانسیون در بخش سوم با عنوان جرم انگاری و اجرای قانون بدون اینکه فساد را تعریف و یا انواع آن را برشمرد. فهرستی از اعمالی که به عنوان مصادیق فساد در نظر گرفته بیان نموده است که عبارتند از ارتشاء، مقاله های دولتی و داخلی، خارجی و سازمان های بین المللی، حیف و میل، اختلاس، استفاده غیرمجاز از اموال توسط مقام های دولتی، اعمال نفوذ در معاملات، سوءاستفاده از وظایف دارا شدن من غیرحق، رشاء، ارتشاء و اختلاس در بخش خصوصی، اختفا اموال ناشی از جرایم و ممانعت از اجرای عدالت.

واژه فساد در سایر اسناد بین المللی معادل رشوه به کار گرفته شده است و نوع سومی نیز از اسناد بین المللی وجود دارد که تعدادی از رفتارهای مجرمانه را صراحتاً به عنوان فساد برشمرده اند. دو نمونه از این کنوانسیون ها عبارتند از: کنوانسیون آمریکایی مقابله با فساد و پروتکل مبارزه با فساد کشورها جامعه اقتصادی آفریقای غربی.

با وجود رویکردهای مختلف کنوانسیون های بین المللی پر واضح است که از نظر حقوقی فساد با یک فرد و یا یک عمل مجرمانه قابل شناسایی نیست زمانی که به یک متن قانونی رجوع می شود، فساد یک عنوان عمومی برای گروه های مختلف و خاص اعمال جزایی است. بنابراین مطابق این اسناد یک تعریف قانونی مناسب از فساد عبارت است از «فهرستی از رفتارهای جرم انگاری شده به وسیله قانون تحت عنوان فساد» از این رو شناسایی اعمالی که تحت عنوان کلی فساد قرار می گیرند ضروری به نظر می رسد.^۷

۲-۱- فساد در حقوق ایران

در حقوق کیفری ایران بر خلاف کنوانسیون های بین المللی، فساد تعریف و مصادیق غیر حصری آن بیان شده اند. قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب ۹۰ فساد را چنین تعریف کرده است:

«فساد در این قانون، هرگونه فعل یا ترک فعلی است که توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به صورت فردی، جمعی یا سازمانی که عمداً و با هدف کسب هرگونه منفعت یا امتیاز مستقیم یا غیرمستقیم برای خود یا دیگری با نقض قوانین و مقررات انجام پذیرد یا ضرر و زیانی را به اموال، منافع، منابع یا سلامت و امنیت عمومی و جمعی از مردم وارد نماید نظیر، رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوءاستفاده از مقام یا موقعیت اداری سیاسی امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداخت های غیرقانونی، جعل، تخریب یا اختفای اسناد و سوابق مالی و اداری.»

۷. شورای بین المللی سیاست گذاری حقوق بشر، ۸۱.

تعریف فوق کاربردی نبوده و مصادیق عنوان شده نیز جامع و حصری نیستند و دامنه این مصادیق قابل انطباق با شدیدترین و خفیف ترین جرایم از نظر مجازات می باشد و قانونگذار مصداق های جدیدی به جرایم قبلی طبق این قانون اضافه نموده است. نتیجه اینکه ارائه این تعریف توسط قانونگذار هیچ تحولی در موضوع مبارزه با فساد ایجاد نکرده و بهتر بود جمهوری اسلامی ایران به منظور تکمیل تعهدات بین المللی خود در کنوانسیون و از بین بردن آثار زیان بار عظیم فساد در بخش خصوصی که در سال های اخیر از خصوصی سازی ناشی شده به جرم انگاری مصادیق فساد در بخش خصوصی می پرداخت.

۲- حقوق بشر و پیشگیری از فساد اداری

بانک جهانی تخمین زده که سالانه بیش از هزار میلیارد دلار رشوه پرداخت می شود. کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد در نخستین پاراگراف مقدمه خود در خصوص آثار فساد، عنوان میدارد که فساد دموکراسی، ارزش های اخلاقی و عدالت را تضعیف می کند و توسعه پایدار و حاکمیت قانونی را به خطر می اندازد. این یک حقیقت است که کشورهایی که در آن ها میزان فساد بالا است همزمان دارای کارنامه حقوق بشری ضعیف تری هستند. چگونه باید از بروز فساد اداری پیشگیری کرد؟ به عبارت دیگر برای پیشگیری از فساد اداری چه باید کرد؟ پاسخ به این دو پرسش ما را به حیطة مباحث هدف گذاری، الگوسازی، سیاست گذاری، برنامه ریزی، سازماندهی و ارائه راهکارهای عملی و اجرایی برای پیشگیری از فساد هدایت می کند. دولت هایی که در پیشگیری از اقدامات فساد آلود، سیاست جنایی کنشی را دنبال می کنند از طریق حذف و محدودسازی عوامل جرم زا و نیز مدیریت مناسب محیط های فیزیکی و اجتماعی، بزهکاری را مهار می کنند.^۸ اما سؤال اصلی این جا است که آیا فساد اداری حقوق بشر را تحت تأثیر و یا نقض می کند؟ حقوق بشر چه نقشی در پیشگیری و مبارزه با فساد اداری دارد؟! در ادامه به بررسی و پاسخ این سوالات خواهیم پرداخت.

۱-۲- تأثیر فساد اداری بر اجرای موازین حقوق بشر

برای درک تأثیر فساد اداری بر اجرای حقوق بشر باید به طیف وسیع حق هایی که به علت وجود فساد در جامعه نقض می شوند توجه کرد. به طور معمول در هر کشور در هر حال توسعه شهروندان برای دستیابی به حقوق اولیه خود به کارکنان مدارس،

۸. حسینی، سید محمد؛ نودری فردوسی، محمد، سیاست جنایی اسلام در مقابله با فساد اداری و مطالعه تطبیقی با موازین بین المللی، مجله مطالعات حقوقی کیفری و جرم شناسی، شماره یک، زمستان ۱۳۹۳، ص ۶.

بیمارستان ها و مقامات اداری محلی باید رشوه پرداخت کنند. اما این رشوه‌های خرد تنها یک روی سکه هستند. حقوق مردم به وسیله مقامات ارشد جامعه نیز نقض می‌شوند. به عنوان ساده ترین مثال وقتی یک مقام فاسد کمک های انسان دوستانه رسیده برای مردم فقیر را به حساب خود واریز می کند یا منابع بزرگ ملی را که باید صرف خدمات اجتماعی شهروندان شود برای تضمین حکومت خود با بهای کم به دیگران می فروشد، ناقض حقوق بشر در سطح وسیع است. این شرایط غیر از نقض حقوق ابتدایی مردم، امکان هر گونه اعتراض را از آن ها می گیرد. در واقع رژیم حاکم برای حفظ حکومت خود و از دست ندادن فرصت به اقدامات شدیدتری دست می زند که شرایط را برای مردم بدتر می کند، یعنی رشته ای از نقض های پی در پی به وجود می آید.

اصل عدم تبعیض اساسی ترین حق بشری است که در ماده ۲ اعلامیه حقوق بشر، میثاق حقوق مدنی و سیاسی و میثاق حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی مورد تأکید قرار گرفته است. بنابراین هرگونه تمایزی میان گروه ها باید منطقی باشد. وقتی شخص از طرف یک مقام اداری به طور خودسرانه امتیاز ویژه ای دریافت می کند قابل قبول نیست.

بیشترین نمود تبعیض در دادگاه هاست. وقتی که دادرسی بی طرفانه و عادلانه نیست. از مهم ترین علل دادرسی منصفانه فساد یا وابستگی سیاسی قضات است. وقتی فساد اداری سیستماتیک در کشوری وجود دارد قضات نمی توانند در برابر دولت بی طرف باشند. پس فردی که تلاش می کند تا با فساد اداری مبارزه نماید نمی تواند به دادرسی عادلانه امیدی داشته باشد. مشکل اساسی از آنجا شروع می شود که دولت برای اجرای حقوق باید گام های مناسبی بردارد و برای انجام این امور به بودجه و تخصیص منابع احتیاج است. در شرایطی که فساد سیستماتیک در دولت ریشه دوانده، تعریف مخارج دولت هم به وسیله یک مقام فاسد صورت می گیرد. فساد اداری مقامات سبب می شود دولت در بخش های زیربنایی مثل بهداشت و آموزش و پرورش کمتر هزینه کند. این مسئله تأثیرات جانبی دیگر نیز دارد. از سوی دیگر کمک هایی که از خارج به دولت های در حال توسعه می شود برای تقویت همین بخش است و یک مقام فاسد علاوه بر نقض حقوق مردم با واریز کردن این پول به حساب شخصی خودش مردم را از کمکی که حقشان بوده محروم می کند.

علاوه بر موارد ذکر شده حق بر محیط زیست سالم و حق بر توسعه نیز از جمله حقوق بشری است که امروزه درباره آن بسیار صحبت می شود. فساد اداری به آسانی می تواند این حق را زیر پا بگذارد. این حق بر افراد و دولت ها حقوقی را بار می کند،

فساد مانع بزرگی در اجرای این حقوق است. زیرا با نقض هر کدام از حقوق، حق بر توسعه به شکل مضاعف نقض می شود. از سوی دیگر فساد اداری فرهنگ عدم اعتماد را در جامعه رواج می دهد، آرامش و امنیت را زیر سوال می برد و تبعیض و نارضایتی را دامن می زند.

۲-۲- پیشگیری و مبارزه با فساد اداری با ابزار حقوق بشر

با توجه به علل و زمینه های بروز و شیوع انواع فساد اداری، الگوها و راهکارهای متفاوتی برای مبارزه با آن ارائه گردیده است که فصل مشترک تمامی آنها حمایت از دموکراسی و حقوق بشر، از طریق بسیج و قدرت بخشیدن به شهروندان و جامعه در راستای اعمال فشار بر مؤسسات و نهادهای ملی و دولتی برای پاسخگویی به نیازها و اولویت های آنان، به عنوان یکی از ارکان اساسی دموکراسی است. بدیهی است که نحوه عملکرد و میزان تأثیرگذاری این شیوه ها متفاوت می باشد.^۹

مهم ترین راهکارهای ارائه شده برای پیشگیری و مبارزه با فساد عبارتند از :

- تضمین تمامیت و توسعه کارآمدی و بهره وری مدیریت عمومی.

- قابلیت پاسخگویی بر مبنای کارها و وظایف.

- آموزش و اطلاع رسانی درباره فساد.

- ایجاد فرصت های گزارش دهی^{۱۰}

با این حال می توان ادعا کرد که تنها راه پیشگیری و مقابله با فساد اداری حقوق بشر است. دلیل این ادعا نیز این است که در نگاهی کلی و با یک بررسی استقرایی به این نتیجه می رسمیم که تمامی کشورهای جهان در مبارزات خود برای رفع مشکل فساد اداری به راهکارهایی دست یافته اند که در مجموعه حقوق بشر قرار می گیرند. این تدابیر در دو وجه قابل بررسی هستند اول تدابیری که در درون نظام و با خواست دولت شکل می گیرد و دیگری ابزاری که حالت و ماهیتی مردمی دارند.

بهره گیری از ظرفیت های منشور حقوق شهروندی و تصویب نامه حقوق شهروندی در نظام، جهت آگاه سازی افراد از حقوق قانونی خود در حوزه عمومی جامعه و بخش عمومی و اداری گسترش فرهنگ مطالبه گری و حق طلبی، ایجاد نظام اداری پاسخگو و کارآمد و تسهیل در تحقق اهداف سیاست های کلی نظام اداری که همگی عامل پیشگیری از فساد در بخش عمومی خواهد بود؛ همچنین آسیب شناسی و رفع نقایص این مقررات دولتی از طریق برگزاری دوره های آموزشی به مردم و کارکنان، گفتمان سازی در خصوص حقوق شهروندی و افزایش سواد اجتماعی در خصوص

9 . hellstrometal.2011.p.2.

10 . world bank 2001.p15.

ارزش های حقوق بشری، مشارکت داوطلبانه جامعه مدنی، سازمان های مردم نهاد و بخش خصوصی در اجرای مفاد این مقررات و رفع نقایص مربوط به ضمانت اجرای این مقررات.^{۱۱}

۲-۱-۲- تدابیر درون‌نظام

برای پیشگیری و مبارزه با فساد اداری ابتدا باید میان تمام کسانی که از این مشکل ضربه می‌خورند ائتلافی ایجاد شود. در واقع نوعی هماهنگی در این شرایط می‌تواند کارآمد باشد.

مضاف بر اینها، شفاف سازی، پاسخگویی، مسئولیت پذیری و آزادی اطلاعات نقش مهمی بازی می‌کنند. بدلیل ارتباط عمیقی که میان اجرای حقوق بشر و پیشگیری و مبارزه با فساد اداری وجود دارد. هرگاه دولتی در ساختار خود به اصلاحاتی دست زده متقابلاً نرخ فساد در آن جامعه کاهش یافته است. به عنوان مثال یک پژوهش در ۶۶ کشور نشان داد که با افزایش حضور زنان در عرصه اجتماع فساد اداری در جوامع کاهش می‌یابد.

کنترل رشد فساد اداری در جامعه نیازمند قوانین آزادی اطلاعات است. این قوانین باید امکان دسترسی بیشتری به اطلاعات و اسناد فعالیت های حکومتی و کسب خدمات فراهم آورند. در اکثر کشورها قوانین مربوط به حق دسترسی به اطلاعات مردم را در این راه یاری می‌کنند. سازمان های غیر دولتی نیز در این راه بسیار مؤثرند. آنها با گرفتن اطلاعات مربوط به عملکرد دولت انجام اعمال غیرعادلانه را برای دولت سخت می‌کنند. هم چنین دسترسی به اطلاعات مربوط به تصمیمات کلان و کمک های بلاعوض به سازمان های دولتی، نظارت مستقیمی بر کار دولت دارند. این نظارت سبب می‌شود مدیران در کار خود بیشتر دقت کنند.

همچنین نهاد ملی مبارزه با فساد اداری می‌تواند در زمینه پیشگیری و مبارزه با فساد اداری مؤثر باشند. این نهاد به وسیله مدیریت صحیح و حرفه ای می‌تواند به بخش های مختلف دولت و قراردادهای کاری سرکشی کند و امکان بروز فساد را کاهش دهد. این نهاد از تکنیک های جدید مبارزه و پیشگیری است که بعضی کشورها از آن استفاده کرده اند. برخی عقیده دارند قرار گرفتن این نهاد در دفتر شخص اول مملکت باعث می‌شود که از قدرت بیشتری برخوردار شود، هرچند که از طرف دیگر این وضعیت خودش می‌تواند فسادآور باشد.

۱۱. تیرگر، زهرا؛ فروغی نیا، حسین، استراتژی مبارزه با فساد اداری: راهکاری برای پاسخ گویی به تأمین عدالت اجتماعی، مجله اندیشمندان حقوق، سال چهارم، شماره هشتم، بهار ۱۳۹۵، ص ۲۰.

نهاد ملی مبارزه با فساد اداری نباید خود به شکل فساد درآید این نهاد می تواند از دولت توضیح بخواهد و دولت نیز باید پاسخ هایی روشن و دقیق به آن ارائه کند. از دیگر عملکردهای مهم دولت شفافیت و مسئولیت پذیری است. مسئولیت پذیری زمانی حاصل می شود که یک مقام دولتی عملکرد و ناتوانی های خود را توضیح دهد. شفافیت در دولت و فساد اداری دو وضعیت متضاد هستند. شفافیت بیشتر در عملکرد دولت سبب کاهش فساد در جامعه می شود. تمام موارد گفته شده همه ابزارهایی هستند که از درون دولت می توانند با فساد اداری مبارزه کنند اما از سوی دیگر بارها در متون حقوق بشری به آن ها اشاره شده و برای اجرای کامل تر و بهتر حقوق بشر توصیه شده اند. برای استفاده از این مکانیسم ها دولت باید ابتدائاً با مقولات حقوق بشری آشنا شود تا با کمک آن ها فساد اداری را ریشه کن کند. این ابزارها نشان می دهند که بین موازین حقوق بشر و فعالیت های مقابله با فساد اداری رابطه ای غیر قابل انکار وجود دارد. به این دلیل نگاه دولت در مبارزه با فساد اداری باید حقوق بشری باشد تا بتواند از نقض هایی که به دلیل فساد اداری به خصوص در سطح کلان به خاطر تصمیمات غلط حکومتی پدید می آید جلوگیری کند.

۲-۲-۲- نظارت های مردمی

در کنار ابزارهایی که دولت باید استفاده نماید مردم نیز دارای تکالیفی هستند تا مقابله با فساد اداری در جامعه عمیق تر و سریع تر پیش رود. در واقع اصلی ترین عملکرد مردم نظارت بر اعمال دولت است که از روش های مختلفی محقق می شود، که از جمله این روش ها سازمان های غیر دولتی است.

از کارکردهای این سازمان ها انتقال دیدگاه ها و انتقادات مردم به دولت است. آنها با این کار می توانند در بهبود شرایط با دولت همگام شوند و سبب تهییج و تشویق مردم به مشارکت بیشتر گردند. فعالیت دیگر سازمان های غیردولتی کمک به مردم در دستیابی به حق بر آزادی اطلاعات است و این حق وسیله ای برای ترقی مشارکت سیاسی شناخته می شود. همچنین با دسترسی به اطلاعات مربوط به تصمیمات کلان و کمک های بلاعوض به سازمان های دولتی، نظارتی مستقیم بر کار دولت دارند. این نظارت سبب می شود که مدیران در تصمیم گیری های خود بیشتر دقت نمایند.

نتیجه گیری

فساد اداری یک موضوع پیچیده در حال تحول است. این پیچیدگی، تحول و نوآوری های بشر در خصوص آن موجب شده که نتوان تعریفی جامع و دقیق از آن ارائه داد. در خصوص نقض حقوق بشر توسط فساد بایستی اذعان نمود رویکرد جدید در خصوص ایجاد ارتباط بین فساد و نقض حقوق بشر مبتنی بر واقعیات عینی است حقوق بشر و الزامات آن که به وسیله معاهدات حقوق بشری، عرف و قانون داخلی وجود دارند در مواردی مستقیماً در اثر فساد نقض می شوند. مثال های ارائه شده دلالت بر آن دارد که فساد به اشکال مختلف می تواند حقوق بشر را نقض نماید. آن چنان که بررسی شد، ساز و کارهای معرفی شده و مورد استفاده تماماً ابزارهای حقوق بشری مهمی هستند که بارها و بارها در اسناد حقوق بشری مورد تأیید قرار گرفته اند، اما این ابزارها تا زمانی که از سوی مردم حمایت نشوند نمی توانند تأثیرات عمیقی داشته باشند.

در حقیقت حمایت مردم از رویه دولت در مبارزه با فساد اداری و سعی و تلاش آن در موفقیت این طرح نقش اصلی را بازی می کند. همکاری دولت و مردم می تواند فساد اداری را ریشه کن کند. اما باید این نکته را در ذهن داشت که از بین رفتن فساد اداری به معنای اجرای موازین حقوق بشر نیست. معدود کشورهایی هستند که نرخ فساد اداری پایینی دارند اما از لحاظ حقوق بشر دارای مشکلاتی اساسی هستند. از سوی دیگر، کشورهایی که موازین حقوق بشر را در جامعه خود نهادینه کرده و اجرا می کنند علاوه بر رکود حقوق بشری خود فساد اداری کمی نیز دارند، پس وقتی حقوق بشر و مبارزه با فساد اداری گام به گام با هم در جامعه اجرا شوند می توانند دوران بهتری را بر آن جامعه نوید دهند.

فهرست منابع:

۱. احمدی، اصغر، عوامل فرهنگی بروز فساد اداری و موانع فرهنگی مبارزه با آن، پژوهش نامه بهار، شماره پنجاه و دوم، ۱۳۸۹.
۲. افضلی، عبدالرحمن، فساد اداری و تاثیر آن بر توسعه، علل ها و پیامد ها و راهکارهای برون رفت، مجله حقوقی بین المللی، شماره چهل و پنجم، سال بیست و هشتم، ۱۳۹۰.
۳. تیرگر، زهرا؛ فروغی نیا، حسین، استراتژی مبارزه با فساد اداری: راهکاری برای پاسخ گویی به تأمین عدالت اجتماعی، مجله اندیشمندان حقوق، سال چهارم، شماره هشتم، بهار ۱۳۹۵.
۴. حسینی، سید محمد؛ نوذری فردوسی، محمد، سیاست جنایی اسلام در مقابله با فساد اداری و مطالعه تطبیقی با موازین بین المللی، مجله مطالعات حقوقی کیفری و جرم شناسی، شماره یک، زمستان ۱۳۹۳.
۵. دادخدایی، لیلا، بررسی مفهوم فساد و رویکرد پیشگیرانه قانون گذار ایران در قانون ارتقا سلامت اداری و مقابله با فساد، فصل نامه تعالی حقوق، دوره جدید، سال چهارم، شماره سوم، ۱۳۹۲.
۶. رسولی، رضا، نقش بانک جهانی در مبارزه با فساد، مجله تحول اداری، شماره پنجاهم، ۱۳۸۴.
۷. عباس زادگان، سید محمد، فساد اداری، دفتر پژوهش های فرهنگی، ۱۳۸۳.
۸. فاضلی، محمد، مقدمه ای بر سنجش فساد، مجری مرکز آمار سنجی دانشجویان ایران، به سفارش پژوهش های مجلس شورای اسلامی، تهران، مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش ها، ۱۳۸۸.
۹. فرخ پو، مجید، فقر، فساد و تبعیض، موانع توسعه در ایران، تهران، نشر رسا، ۱۳۸۳.
۱۰. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، نشر ثامن، تهران، ۱۳۸۴.
۱۱. منصورنژاد، محمد، فساد اداری و امنیت اجتماعی، مجله فرهنگ اندیشه، شماره یازدهم، سال سوم، مؤسسه پژوهشات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۸.